

BREBERIKA & EKLETIKA BOŽICE BRKAN I BORISA
DOMAGOJA BILETIĆA

(Kajkavsko spravišće, Biblioteka KAJ & ČA: Susreti, knj. 9, Zagreb, 2022.)

Božica Pažur, Zagreb

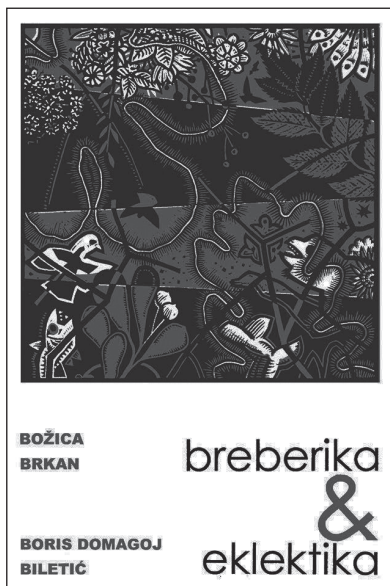
Osnovno o *Kaj & ča* programu

BREBERIKA & EKLETIKA – zajednička knjiga dviju kaj & ča pjesničkih zbirki postmodernističke poetike u nakladi Kajkavskoga spravišća - deveta je u njegovoj biblioteci KAJ & ČA: Susreti. Knjiga je jedan od rezultata dugoročnog programa kulturološkog povezivanja dvaju *sabora kulture* – čakavskoga i kajkavskoga – koji je program u okrilju Kajkavskoga spravišća od 2001./2002. imenovan KAJ & ČA: PROŽIMANJA I PERSPEKTIVE. S bitnom trajnom svrhom: problemskim i suvremenijim pristupom kajkavštini i čakavštini kao temeljnim vrijednostima hrvatske kulture, znanosti, jezika i suvremenosti.

Podsjećamo kako prošlu, 2023. godinu smatramo i **50. obljetnicom** kulturološke suradnje s Čakavskim saborom – počevši od broja 6/1973. časopisa Kaj „Srce Zagorja u srcu Istre“ – koja je suradnja nastavljena kasnije s brojnim mu katedrama, osobito onom u Roču.

Unutar programa kulturno-znanstvene udruge Kajkavsko spravišće kaj & ča zbirke povezane su temeljima njihovih razlika, u istoj sudbini njihovih materinskih jezika, te ravnopravnom uključenosti u sveukupni korpus hrvatske književnosti – što uvijek naglašavamo. Autor višestrukih simbolskih realizacija u likovnoj opremi i naslovnicama svih devet knjiga akademski je slikar grafičar **Frane Paro**.

Osim prve, „manifestne“ knjige 2004. te dopunjenog, 3. izdanja glasovite Glagoljske početnice Frane Para (2010.), u biblioteci Kaj & ča: Susreti objavljeno je sedam pjesničkih kaj & ča „dvojaca“ (Danijel Načinović/Božica Pažur, 2006., Ivo Kalinski/Vladimir Pernić, 2007., Joško Božanić/Zvonko Kovač, 2009.,

Autor naslovnice: akad. slikar grafičar Frane Paro

Stanislav Petrović/Miroslav Sinčić, 2012., Božica Jelušić/Ljerka Car Matutinović, 2016., Nada Galant/Ivan Kutnjak, 2018., te zajednička knjiga Božice Brkan i Borisa Domagoja Biletića nadnaslovljena *Breberika & Eklektika*).

Praksa knjižnog spajanja dviju ili više cjelovitih zbirki više autora, iako rjeđa, nije neobična. Međutim, takav spoj uvijek dodatno provocira i nuka nas, uz isticanje razlika, prije svega u materinskim jezicima kajkavskom i čakavskom (koja ih, zapravo, to više spaja zbog spomenute jezične sudbine!), takav spoj, dakle, nuka nas i na uglavnom i najprije s polazištem u zavičajnom idiomu, a onda s nadgradnjom (meta)jezičnih stilizacija. Uputno je podsjetiti, s mogućom referencijom i na Brkan-Biletić knjigu, kako su „pjesnički dvojci“ u kaj & ča biblioteci, u novotvorbi svijeta pjesme često kretali od svakodnevnog detalja, takoreći filozofijski sporednog, od dnevno-govorne geste, sa završetkom u diskursu visoke filozofičnosti.

O poetičkim suglasjima oboje autora u novoj knjizi

BREBERIKA & EKLEKTIKA - zajednička je knjiga dviju samostalnih zbirki suvremene kajkavske i čakavske poezije, postmodernističke koncepcije. Obje zbirke (s po 30 pjesama) u istoj knjizi dvoje vodećih suvremenih pjesnika – kajkavska/keavska *Božice Brkan* (BREBERIKA) i čakavska *Borisa Domagoja Biletića* (EKLEKTIKA: Zajika Janus Jazika) - svaka na svoj način donose estetsku

Božica Brkan, foto: Miljenko Brezak

Boris Domagoj Biletić, foto: Matea Radolović

novinu i otklon u kontekstu postmoderne kajkavske i čakavske poezije, te u kontekstu današnjega hrvatskoga pjesništva kao cjeline.

Oboje pjesnika, antologijskih autora (podjednako afirmiranih u standardnojezičnom i materinskom kajkavskom/čakavskom književnom jeziku) generacijski bliska (Božica Brkan, r. 1955., Boris Domagoj Biletić 1957.) raznolikim postupcima hrvatske pjesničke postmoderne, dvama književnim jezicima, dakle, iskazuju duhovna i civilizacijska ishodišta materinskog jezika kao polazište i bit svoga stvaranja - njegovom stilizacijom (pa i tematizacijom) u propitivanju univerzalnih vrednota: Brkanova s polazištem u organsko-idiomskoj moslavačkoj kajkavštini – kekavici, a Biletić sinteznom čakavicom (kako bi rekli dijalektolozi), poštujući jezično-književnu dijakroniju i suvremeno iskustvo toga (najstarijeg) hrvatskog jezika/“prajezika“. Riječ je o dvoje antologijskih autora koji – računajući objavljene prve zbirke - više od tri, tj. četiri desetljeća (Brkan od 1990., a Biletić od 1983.) drže visoki estetski kontinuitet svojih – žanrovski prebogatih - djela u središnjem korpusu hrvatske beletristike.

Uočena poetička suglasja dviju samostalnih zbirki (svaka s po 30 pjesama u zajedničkoj knjizi) iskazuju se prije svega u posebnom odnosu njihovih **autora prema vlastitom jeziku** (u Biletićevoj „sintezoj“ čakavštini i podnaslovno: Zajika Janus Jazika); u Brkanove opredjeljenjem za rodnom okešinečkom kekavicom kao /vlastitom/ polifunkcionalnom jezično-umjetničkom standardu). Jezični izbor i identitetski sloj svojih pjesničkih cjelina oboje pjesnika, višestruko

kompetentnih (pa i urednički), saželi su u autorskim napomenama u knjizi – toliko dobro da pogovori, ili popratne analize skoro da i nisu bili neophodni. Ipak, autori su pogovora književnici Milan Rakovac i Božica Pažur.

Mali uvod u Biletićevu zbirku *EKLEKTIKA: Zajika Janus Jazika*

Svojedobno je, takoreći davno, na Tribini u DHK, književnik Milan Rakovac, inače stilistički razigran i čakavski mudro sintezan pogovornik naše zajedničke nove knjige i u njoj Biletićeve zbirke, izrekao lucidnu tezu o čakavskoj konstanti i identitetu „nečakavskih“ pjesama **Borisa Domagoja Biletića**. Valjalo je samo pogoditi trenutak kad će Biletić ostvariti čakavski ciklus u zbirci Zato što vreme ne prolazi (2018.) i najnoviji: Eklektika. Sličnu je ideju onoj Rakovčevoj, na primjer, o prijašnjim „tobože nečakavskim tekstovima“ Ljerke Car Matutinović, prije zbirke Čakavske versade (1993.), izrekao i akad. Milan Moguš. Zvonko Milković, npr., u Autobiografiji, za većinu svojih pjesama, pak, ustvrdio je kako su one, zapravo, kajkavske – a „samo štokavski napisane“, ...itd. Navedene zamjedbe ne bi valjalo dovoditi u izravnu vezu s glasovitom, donekle suženom, tezom Vladimira Nazora o tzv. „čakavskom obliku“, ali i „čakavskom sadržaju“ tzv. dijalektalne/regionalne lirike, u povodu prijepora oko Antologije nove čakavske lirike (poznato Pismo urednicima, 1934.).

Naprotiv, naš autorski „dvojac“ respektabilnih književnih biografija i opusa - Brkan-Biletić („moja Sijamska“, rekao bi Biletić za Brkanovu) – svjetopoglednom afirmacijom *univerzalnosti zavičaja*, iskazujući njime svemoguće/sve moguće, „okolnosvjetske“ senzacije (upotrijebimo termin C. Milanje) – u novim kaj & ča ciklusima uspješno vuku poetološki četveropreg cjelokupnoga svoga književnog stvaranja. Stoga bismo za svako od autora mogli govoriti o nutarnjoj „*istosti poetike*“, bez obzira na jezični izbor. Posebnom dragošću zamjećujemo Biletićev posvetni moto („čitajući/slušajući Vesnu Parun“): *Zavičaj imamo zato da bismo ga se oslobodili i, možda, vratili mu se očišćeni...*

Književna je kritika (Mićanović, Milanja, Stojević, Šalat, ...), pogotovo uz nedavno bogatstvo Izabranih pjesama Borisa Domagoja Biletića *Hvatanje zraka* (2021.), istaknula prije svega „poetičku heterogenost“ - ključnu za Biletićevu poeziju - a onda i „polifonu doživljajnost Istre“ (ist. Hrvojka Mihanović Salopek) kojom „upija cjelokupnu književnu i kulturnu baštinu signuma Istre“. Prema Anti Stamaću, poeta Biletić kao „pustolov na moru hrvatskoga jezika“, uz težnju „*poezije jezika*“, k tomu je „vještak suvremena aleksandrizma, sažimatelj mnogih dostignuća hrvatskoga pjesništva ovoga stoljeća“. Za ovu prigodu valja prizvati i kritičke naglaske Milorada Stojevića o čakavskom autorovu opusu: „Novina u cjelokupnom Biletićevu poetskom stvaranju je posizanje za

čakavštinom, ne samo jezično i poetozofski nego i kulturološki [...]. Ono što je u pjesmama na standardu bio uzrok rezignacijskoj gorčini ovdje je poetsko dijelom eklektičko poklonstvo (galgen)humoru, idolima, fiktivnim idealima, ali i svježini pjevanja“.

Signantan je u monumentalnom i tankočutnom, u našoj praksi neviđenom – *antikronološkom* - nutarnjem principu spomenutih Izabраниh pjesama, Mićanovićev poredak Biletićevih pjesama, u kojem je upravo čakavska *Fellini, Zvane, Did & King* na prvom mjestu. U kojoj pjesmi – vratimo se autoru pogovora Eklektike Milanu Rakovcu – Biletić „osmjelio se preko horizonta poetike i estetike i jezikoslovnosti“ [...] „spajajući u njoj jezike i kulture i epohe i suoga dida (...) sanjivajući sanje“...

Nekoliko riječi uz *Breberiku* Božice Brkan

U svom žanrovski raznolikom opusu – poetsko-proznom, romanesknom, publicističkom, stručnom, pa i blogerskom – **Božica Brkan** istodobno provlači/ vuče nekoliko višestrukih komponenti: memorijsku i dokumentarnu, sa sviješću o književnoj umjetnini, a prije svega (kao polazištu svemu tome), sa sviješću o jeziku, naglašeno materinskom/kekavskom.

Povodeći se/zavodeći se pretpostavkom i tezom glasovitog austrijskog filologa i književnog znanstvenika/stilista Lea Spitzera kako je „krv umjetničkoga teksta posvuda ista“, uočiti nam je konstante opusa Božice Brkan, s naglaskom na pjesništvo. A to jesu:

- *besjedovni stil* (u skladu s naglašenom „besjedovnošću“ suvremenoga hrvatskog pjesništva - koju su karakteristiku, među ostalim naglašavali i Stamać i Milanja);

- s tim u vezi i polazišna namjerna *dnevno-razgovorna razina jezika* toga pjesništva;

- vrlo naglašena *svijest o vlastitom umjetničkom činu* - bilo da se radi o raspri s vlastitim tekstom, npr. u *Breberiki*: i *ne znam zakej i črevek i stričak v pesmu nes pometala* („slak urbani“), ili: *I da se tu i tam kej meni čez pesmu presmekne* („ginko“); bilo to u pripovjednoj knjizi *Umrežena* i priči „Severina čita moju knjigu“; bilo to u kratkoj kajkavskoj prozi „Kak su trojica pesmu nosili“, uvrštenoj u Antologiju hrvatske kratke priče M. Šicela (a još 1992. objavljen u *Kaju...*); bilo to u tehničkoj organizaciji teksta na stranici – s vrlo preciznim datacijama ispod svih tekstova;

- u pozadini svega *neodoljiva erudicija publicističkoga stila* (prema hemingvejskom napatku kako bi svaki dobar pisac najprije trebao biti novinar, ne predugo...).

Od prve joj (kajkavske) stihozbirke *Vetrenica ili obiteljska arheologija* (1990.) – u naslovno već konotativnoj vrtnji jezika i njegova „pročišćenja“ na mjeru stih – Brkanova dopunjuje vlastiti koncept rodne, okešinečke jezične popudbine (u kasnijoj zbirci „osebušek za eu“) argumentacijskom razradom, paralelizmom nekih drugih „disciplina“ (rekli bismo, uvjetno, od „arheologije/obiteljske“ do „botanike“). Tu sumarijsku narav njezina stvaranja i princip tematskog okupljanja, svojevrsne filozofijske mantre, Joža Skok je artikulirao „biografijom u dijalektu“, ili, još bolje kao „suma kajkaviana“.

Svijest o duhovnom jezičnom nasljeđu, u novoj postmodernističkoj kajkavskoj zbirci *Breberika*, Božica Brkan podupire florealnom asocijativnošću. U kojoj simbolska raskoš *breberike* (zaštićene zimzelene, šumske biljke *Ruscus Aculeatus* L., bodljikave veprine) ima pokretačku ulogu. Jezik se „ukorjenjuje“ zajedno s biljkom, i jedno i drugo pronalaze najbolje putove svoga rasta, oblika, imenovanja. Koji ni u kom slučaju nisu jednosmjerni, pravolinijski, ni jednoznačni. I jezik i flora izvorni su, iskonski, „samonikli“, razvijaju se i granaju u vremenu kao dragocjena baština, osebušek, rekla bi autorica. Izostankom interpunkcije, poetikom malih slova, u bogatoj izvornoj toponimiji, imenovanju biljaka, idiomski kajkavski/kekavski jezik priključuje se imenoslovnom poopćenju: *celi sem život iskala kak se zove to kej se/ tak zakovernelo i spreplelo spod brkanovu hižu prek na prek (...)/ ne znam ni de sem je ime našla/ jel od lude jel v nečijem vrtu jel pak na internetu* – „tekoma“. Iz pjesme u pjesmu slična vječita dvojba i sumnja u samospoznaju, znanje, u zagonetnost izbivanja iz sjemena, iz zemne tame u svjetlost i raskoš nepoznatog, a vidljivog, pa stoga i izrecivog, rasta.

Zato na označiteljskoj ravni, u njezinom pjesničkom govoru, doslovce – dnevnom govorenju, toliko konektorskih sintagmi (i frazema), pojačivača, usmjerivača značenja („kak se zove to kej se tak“, „če ni“, „če ne“, „al sekak će ni za kej drugo“, „niko drugi ne“, „odnegda kako ne ni“, „za kej bi drugo tak“, „nikak sejenak“, „a nigde ni jenoga“, „jel kej takvoga“, „gda smo onda negda“, „a i ko bi se“, ... itd.). Obilje pokaznih zamjenica, priloških signala neodređenosti i negacije, u funkciji su formiranja, afirmativnosti značenja, rasta pjesme.

Vjerojatno se u toj izravnoj vezi s pripovjednim postupcima, kakvima obiluju usmenoknjiževni, ali i razgovorni, oblici (poput narodnih bajki, basni ...) krije zavodljivost i recepcijska općeprihvaćenost Brkaničina iskaza, bez obzira na žanr.

Odnosi se to ne samo na autoričin pjesnički postupak već i na komunikativnu (raz)govornost i umjetničku realizaciju, sveopću prostornost njezina kajkavskog jezika. Značajno tim više što se inače, uobičajeno predrasudno, kajkavska komunikativnost u formiranju cjelovitih rečeničnih sekvenci smatra otežanom.

Rekli bismo – arhaični i rijedak, izvorni kekavski zavičajni idiom u Božice Brkan uzdignut je na razinu pripovjedne komunikativnosti, književne umjetnine

i vlastita jezičnog standarda. Spomenimo njezino zalaganje da u rječnički fond suvremenog hrvatskoga književnog jezika uđu leksemi *osebušek* i *oblizeki*, na primjer.

Brkanova stvara slobodnim stihom, takoreći na način Prirode, pridružujući se postupkom florealnog principa strukture i slikovnosti/metaforike, ali i pojmovnosti, vrhunskim hrvatskim pjesnicima (podsjetimo se: naslov prve zbirke B. Jelušić – „Riječ kao lijepo stablo“; ključni, gnomski stih u zbirci „Vrt“ T. M. Bilosnića – „Vrt je biće poezije!“...). **Dokumentarnost i esejizam**, te **svijest o vlastitu tekstu** prepoznajemo joj kao konstante u šest pjesničkih zbirki, pet romana, u gastro-stručnim knjigama (*Enciklopedija špeceraja*, *Oblizeki – Moslavina za stolom*), u nagrađenoj zbirci *pevcov korak – osebušek za eu*, u *Kajkavskoj čitanci Božice Brkan* (preporučenoj kao pomoćno sredstvo u nastavi hrvatskoga jezika u srednjim školama), u *Izabranim blogovima o netemama* „Umjesto kave“, sve do Breberike.

Zanimljiva **razgovornost** u oboje pjesnika, i Brkan i Biletić, nije samo na razini jezične funkcije nego se iskazuje i u svojevrsnoj raspri s vlastitim tekstom; u Biletića najjednostavnije i uočljivo u pjesmotvorima *Črno te Črn-bil, črn-bil*: u Brkanove, izdvojimo: *i ne znam zakej i črevek i stričak v pesmu nes pometala* („slak urbani“), ili: *I da se tu i tam kej meni čez pesmu presmekne* („ginko“).

Koncept preosmišljanja svijeta tekstem u oboje naših pjesnika toliko je naglašen da ga prihvaćamo kao životnu njihovu **pasiju stihom** (u Božice čak i u grafijskoj zabilježbi preciznih datuma njihova nastanka), u Borisa manifestnim zazivom: *Najlipše more na svitu/ prisušit neće sve/ dokler hi je, iš (...)/ poslidnji kako prvi, čakavci* („Još ča rabi).

(S Tribine Kajkavskoga spravišča u Društvu hrvatskih književnika, 23. 04. 2024.)

KAJ – časopis za književnost, umjetnost, kulturu, i njegov nakladnik
KAJKAVSKO SPRAVIŠĆE, društvo za širenje i unapređivanje znanosti i
umjetnosti, Zagreb – u sklopu programa JEZIČNICA KAJKAVIANA – ras-
pisuju:

**A) 20. NATJEČAJ ZA KAJKAVSKE
KNJIŽEVNE RADOVE UČENIKA SREDNJIH
ŠKOLA REPUBLIKE HRVATSKE**

**B) 13. NATJEČAJ ZA ČAKAVSKE
KNJIŽEVNE RADOVE UČENIKA SREDNJIH
ŠKOLA REPUBLIKE HRVATSKE**

*Mogu se natjecati učenici svih srednjih škola Republike Hrvatske –
svaki s najviše pet (5) poetskih i pet (5) proznih literarnih radova
(opseg kajkavske/čakavske proze – do 3 kartice).*

Ispod rada valja navesti sljedeće podatke:

- ime i prezime učenika
- razred
- ime i prezime voditelja, nastavnika, profesora ili mentora
- naziv škole
- tip zavičajnoga idioma / mjesnoga govora kojim je rad pisan.

*Radovi se šalju na adresu: Kajkavsko spravišće / Uredništvo časopisa
Kaj (10000 Zagreb, Ilica 34, dvor.) ili na e-mailove:*

*kaj.natjecaj24@gmail.com i bozica.kaj@gmail.com najkasnije
do 8. srpnja 2024.*

*Najuspjelija ostvarenja prema ocjeni prosudbenoga povjerenstva
nagrađuju se objavom u časopisu KAJ.*

**Cilj je natječaja i Jezičnice kajkaviane (Kajogleda i radionice za
mlade) podržati kontinuitet književne kreativnosti mladih na
kajkavštini / čakavštini i nakon osnovnoškolske dobi te razvijanje
kulture pisane i govorene riječi.**